

Wat is typisch Nederlands?

Column over de Nederlandse identiteit

Dé Nederlander bestaat niet. Dat zei prinses Maxima ooit in een toespraak. Veel mensen waren daar verontwaardigd over. Maar Rob Wijnberg laat zien dat ze wel degelijk gelijk had.

Nederland is op zoek naar zichzelf. Bestaat dé Nederlander - en zo ja, wie is dé Nederlander dan? Waar staat Nederland voor? Wat betekent het om Nederlands te zijn? Die vragen voeren nu al bijna tien jaar de boventoon in politiek, de media en de wetenschap. Zo hebben historici een canon van onze vaderlandse geschiedenis gemaakt en zal in de Grondwet worden vastgelegd wat de 'kernwaarden' van ons land zijn. Op scholen zijn ondertussen lessen burgerschap geïntroduceerd en voor immigranten zijn inburgeringscursussen verplicht gesteld. Buitenlanders moeten zich namelijk aanpassen aan de Nederlandse normen en waarden, vindt men.

Toen prinses Maxima zei dat dé Nederlander volgens haar niet bestaat, kreeg ze dan ook veel verontwaardigde en boze reacties. Ontkent de prinses nou onze nationale identiteit? Ontkent ze dat in Nederland bepaalde normen en waarden gelden waar iedereen zich aan heeft te houden? vroegen velen zich af. Het beruchte zinnetje werd eindeloos op televisie herhaald.

Maar wie de hele toespraak van Maxima had gehoord, zou hebben geweten dat de prinses juist probeerde te zeggen dat er wel degelijk bepaalde waarden typisch Nederlands zijn, zoals: vrijheid, autonomie van het individu en tolerantie. Mensen zijn allemaal unieke personen met hun eigen geschiedenis, levensloop en opvattingen, die, ook al zijn ze allemaal verschillend, toch in alle vrijheid naast elkaar kunnen samenleven - ook in een smeltkroes zónder gemiddelde. Dát is nou typisch Nederlands, bedoelde Maxima te zeggen. Daarmee heeft zij een filosofische paradox blootgelegd. Want wat wij de 'kernwaarden' van de Nederlandse identiteit noemen, dat zijn allemaal waarden die juist niet voorschrijven wie of hoe je moet zijn. Anders gezegd: de waarden die wij in Nederland heel belangrijk vinden, zoals vrijheid, autonomie en tolerantie, zijn allemaal waarden die geen normen kunnen zijn. Je kunt vrijheid niet opleggen zonder iemand onvrij te maken. En je kunt iemand ook niet dwingen autonoom te zijn zonder zijn autonomie af te pakken. In die zin heeft Maxima dus gelijk: de Nederlander, als maatstaf voor iedereen, bestaat niet. Want in Nederland mag je zijn wie je maar wil zijn. Maar dat is dan wel weer typisch Nederlands.